

DZIELNICOWY SPACEROWNIK NIEPODLEGŁOŚCIOWY

Spacerowiczko, spacerowiczu!

Zapraszam do odbycia fascynującej podróży przez wybrane punkty pięciu dzielnic Gdyni. Spacerory można odbyć od dowolnego punktu, przebyć trasę nieliniarnie, zależnie od preferencji czy też zastanej pogody. Możesz zwiedzać trasę samotnie, z rodziną lub znajomymi. Wybrane punkty mają na celu przybliżenie zarówno historii dzielnic, jak i w przypadku miejsc powszechnie znanych – takich jak chociażby Gdynia Orłowo – ukazanie ich od innej, mniej znanej strony.

Mam nadzieję, że dzięki spacerom przeżyjesz przyjemne chwile z historią Gdyni. Niech te trasy będą zachętą do indywidualnego zwiedzania naszego miasta. Każda pora roku jest odpowiednia aby poznać ogrom bogactwa opowieści, jakie kryją zakamarki gdyńskich podwórek, leśne ścieżki, mury dawnych kaszubskich gospodarstw czy okazałe modernistyczne kamienice. Zapraszam na szlak!

Michał Miegoń

Opracowanie i teksty: Michał Miegoń (Inne Szlaki, Muzeum Miasta Gdyni)

www.facebook.com/inneszlaki

www.inneszlaki.pl

kontakt: inneszlakigdynia@gmail.com

GDYNIA
moje miasto

DZIELNICOWY SPACEROWNIK NIEPODLEGŁOŚCIOWY

>>> Gdynia Cisowa. Ćmirowskie szlaki

Cisowa (kaszb. Cēsowô, niem. Ciessau/Ziessau), to dawna osada z tradycjami sięgającymi XII wieku. Pierwsze wzmianki związane z jej nazwą dotyczą Potoku Cisowskiego, będącego granicą posiadłości cystersów oliwskich. Znajdował się tu wówczas królewski trakt. W XIV w. wieś Cisowa w księgach posiadłości krzyżackich. Od 1935 roku Cisowa należy do Gdyni jako najdalej na północny-zachód wysunięta dzielnica miasta. Niegdyś spokojna rolnicza osada nazywana potocznie Ćmirowem, posiadająca karczmę, tartak i młyn, dziś najdalej na północ wysunięta dzielnica Gdyni z dominującą zabudową bloków mieszkalnych. Jednak wśród pochodzących sprzed kilkudziesięciu lat osiedli z wielkiej płyty łatwo odnaleźć ślady przeszłości. Przepływający przez dzielnicę Potok Cisowski, łączący się poprzez system kanałów Konitop z rumską Zagórską Strugą, niegdyś przepływał przez sielskie pola uprawne i łąki.

Dziś w ich miejscu stoi m.in. elektrowozownia Trójmiejskiej SKM oraz liczne magazyny i zabudowania przemysłowe przy ul. Hutniczej.

DZIELNICOWY SPACEROWNIK NIEPODLEGŁOŚCIOWY

>>> Gdynia Cisowa. Ćmirowskie szlaki

1 CENTRUM ĆMIROWA

Stojąc na placu vis a vis dworca SKM Gdynia Cisowa można spróbować przenieść się w czasie do dawnych dziejów wsi Cisowa. Centrum Ćmirowa (jak nazywali mieszkańcy część Cisowej) stanowił wówczas rejon szkoły (obecnie nr 31) pochodzącej z XIX wieku. Przy budynku szkoły z muru pruskiego znajdował się plac do pojenia krów oraz spore boisko sportowe, przy którym organizowano również dożynki i inne uroczystości. W bliskim sąsiedztwie tego miejsca do dziś zachowały się budynki z początku XX wieku, w większości odrestaurowane

2 POTOK CISOWSKI

Właśnie od tego strumyka pochodzi nazwa obecnej dzielnicy Gdyni. W dokumencie zatwierdzającym dobra klasztoru Oliwskiego, księżę pomorski Mściwój II wyznaczał granice posiadłości klasztoru wzdłuż 'fluvii Scissoua et rumna' - czyli Potoku Cisowskiego i przepływającej przez Rumie Zagórskiej Strugi. Struga Cisowska, o całkowitej długości ok. 12 km, ma swoje źródła w okolicy Długiej Góry, 70 metrów nad poziomem morza. W górnym biegu potoku można zaobserwować ciekawe zjawisko infiltracji wód. Potok pojawia się w korycie, by po chwili w nim...zniknąć. Woda wsiąka z łatwością w piaszkowe podłoże, szczególnie podczas okresów suchych, wypływając spod powierzchni kilkadziesiąt metrów dalej. Infiltracja pojawia się w kilku miejscach koryta, zjawisko to jest charakterystyczne również dla innych cieków naszego miasta takich jak rzeka Kacza czy Potok Marszewski. Na wysokości początku Obwodnicy Trójmiejskiej potok przyjmuje wody Potoku Demprowskiego i Marszewskiego. W tamtym rejonie do 1438 roku istniał młyn zbożowy. Na początku XX wieku poławiano w nim liczne łososie i ryby karpioate.

Za ul. Hutniczą, gdzie wody potoku uchodzą do kanału Konitop Leniwy, widoczne są wciąż pozostałości po dawnych drogach dojazdowych do systemu śluz wchodzących w skład osady Filtry. Tu niepozorna u źródeł rzeczka zmienia się w dosyć szeroki strumień. Filtry zaś to miejsce o bogatej historii. Budowane w latach 1930-1934 przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji na terenie Gdyni, zaprojektowane zaś przez dr. Karola Pomianowskiego, było przed II wojną światową najnowocześniejszym systemem wodociągowym w rejonie pomorza. W skład Filtrów wchodzi kompleks budynków mieszkalnych, pomp, 18-cie studni głębinowych oraz centralny gmach z biurami i stacją uzdatniania wody. Filtry, należące obecnie do PEWIK, działają z powodzeniem do dnia dzisiejszego.

3 CISY

Nazwa Cisowa pochodzi od szlachetnych drzew, których niestety próżno szukać w okolicy, czyli Cisy. Niegdyś bowiem potężne, rosnące w dolinie potoku Cisowskiego drzewa były powszechnie uważane za siedliska sił nieczystych. Pogląd ten zapewne wydedukowano tym, iż w dziuplach i w koronach drzew schronienie znajdowały koty oraz sowy - a były to zwierzęta nocy, które mogły współpracować ze złymi demonami. Drzewo to wybierali też dość często samobójcy w celu pozabawienia sobie życie przez powieszenie. W epoce średniowiecza rozpoczęto wycinkę Cisów w celach opałowych i rzemieślniczych na tak wielką skalę, że dziś już tych drzew nie ma.

4 BARY CISOWEJ

Mieszkańcy do dziś wspominają o szlaku piwosza który przecinał całą ulicę Chyłońską - zaczynał się przy do dziś działającej 'Bodedze' a kończył się w restauracji 'Chyłońskiej' nieopodal ul. Wiejskiej. Od strony dzielnicy Cisowa, wielką popularnością cieszyła się restauracja „Cisowianka”. Odbываły się tam wesela, chrzciny, stypy, ale i dyskoteki oraz dancingi. Od początku działalności lokalu, mieszczącego się w jednorodzinny domu na dość spokojnym odcinku opisywanej ulicy, można było posłuchać tu wyjątkowego repertuaru muzycznego. Płyty bowiem były najczęściej przemycane prosto z zagranicy, przez marynarzy cumujących w porcie gdyńskim. Zamiast popularnych wówczas artystów takich jak Boney M, grano tam takie nowinki jak chociażby kultowy amerykański zespół Talking Heads. Obecnie budynek jest opuszczony.

Za Cisowianką znajdował się 'Unibar Cis', czyli miejsce piwne trzeciej kategorii, tzn. lokal piwny z zakąskami. Powstał on w latach 70. XX wieku. Co ciekawe, jedzenie trafiało tu z tzw. kuchni matki działającej przy ul. Biskupa Dominika w Gdyni, zaopatrującej również w zakąski wyższej klasy restauracje.

5 POLA LUBNERA

Leon Lubner był właścicielem wszystkich okolicznych piaszczystych pól w okolicy, licznych sadów oraz gospodarstw. Wybudował także trzykondygnacyjny dom mieszkalny położony niegdyś obok szkoły nr. 31. Największe z pól znajdowało się dokładnie w miejscu, w którym ul. Morska przecina dzielnicę na dwie części. Tuż obok, przy skrzyżowaniu ul. Morskiej z Owsianą, znajdują się stare zabudowania Ćmirowa w których mieszczą się małe zakłady, m.in. wulkanizacja.

DZIELNICOWY SPACEROWNIK NIEPODLEGŁOŚCIOWY

>>> Gdynia Cisowa. Ćmirowskie szlaki

6 ĆMIROWSKIE KRESY I CMENTARZ KONI

Spacerując ul. Owsianą, dokładnie za komisariatem policji, dochodzimy to kolebki Ćmirowa, które rozciągało się od ul. Zbożowej, wzdłuż ul. Chyłońskiej aż po obecne osiedle Sibeliusa. Tuż za cmentarzem, w niewielkiej dolinie od strony lasu, grzebano konie, które padły podczas budowy gdyńskiego portu. Blisko sto lat temu, podczas prac nad budową największej inwestycji w dziejach II RP, wykorzystywano konie jako siłę pociągową.

7 BABSKI FIGIEL

Babski Figiel jest niewielkim przysiółkiem położonym nieopodal cisowskiego cmentarza. Na jego zabudowania składają się trzy niewielkie budynki pochodzące z lat 20. XX wieku. Z racji swojego położenia, przysiółek ten był rodzajem enklawy – i to nie tylko topograficznie, ale również społecznie. Jego mieszkańcy – a byli to robotnicy i ich rodziny – trzymali się z dala od najbliższych sąsiadów, żyjąc we własnej niewielkiej społeczności. Sam Babski Figiel położony jest u podnóża morenowych pagórków – nazwanych od nazwisk właścicieli Bieszków Górki i Malinowskich Górki. W Babskim Figlu, pod numerem ul. Owsiana 39, znajdują wspomniane 3 budynki, należące m.in. do rodzin Bieszke oraz Reinhardt.

8 GÓRKA CZAROWNIC

Babski Figiel etymologicznie związany jest z pobliskim wzgórzem. Genezy nazwy należy szukać na dużym wzgórzu górującym nad domostwami, na którym Cisowskie kobiety w dawnych czasach być może zbierały się figlować – jednak nie chodziło tu o zabawę i baraszkowanie. Samo słowo 'figlowanie' nawiązywało do czarownic i ich psot które czyniły krzywdę ludziom – niegdyś miało ono inny, mocniejszy wydźwięk niż dziś. Czy góra była miejscem sabatów czarownic lub miejscem mocy? Dowodów na to nie ma, jednak najpewniej ta nazwa pochodzi z czasów gdy na Kaszubach i na całym kontynencie Europejskim poszukiwano kobiet parających się magią w celu ich eliminacji.

9 STRASZNICA (OSIEDLE SIBELIUSA)

Dzielnica Cisowa posiada co najmniej kilka zakamarków owianych legendami i tajemnicami z pogranicza historii o duchach i niewyjaśnionych zdarzeń. Jednym z nich jest teren po dawnym 'dzikim' cmentarzysku ofiar epidemii cholery z pierwszej połowy XIX wieku. Według Edwarda Obertyńskiego powstał on w 1853 roku. Jest to jeden z kilku takich masowych grobów, z których największy i najbardziej znany znajduje się przy osiedlu Karwiny.

Nieopodal ul. Sibeliusa wykopano głęboki rów i zaczęto zwozić ciała ofiar zarazy. W następnych dziesięcioleciach zabudowano część cmentarza cholerycznego – część ziem wykorzystano jako grunta rolne, a część na budowę gospodarstw. Tak powstała Strasznic – najdalej na północ wysunięte osiedle Gdyni. Nieopodal znajdował się też tzw. Mały Lasek należący do rodziny Skelników. Za nim wkraczało się już na tereny należące do Rumii.

10 RŻANA BABA

Charakterystyczny dla pejzażu dawnej Cisowej / Ćmirowa był kwitnący na żółto łubin, pośród którego według starych wierzeń słowiańskich, zaadoptowanych później przez niektórych Kaszubów żyła rżana baba czyli Południca – wyjątkowo przebiegły demon który polował na tych, którzy przebywali bądź pracowali w polu. Obarczano go wszelkimi wypadkami w polu, okaleczeniami przy zbieraniu plonów i przedwczesnymi zgonami. Przedstawiano go pod postacią odzianej całej na białą kobiety o bladej twarzy. Gdy w dzień bezwietrzny łany zbóż oraz pola łubinu, które znajdowały się w okolicy obecnej kolejowej elektrowozowni nagle niespodziewanie poruszały się, wówczas przebudzał się złośliwy demon. Nie miał on za to wstępu do zacienionych zakamarków – więc rolnicy lub młodzież przebywająca na polu urządzała sobie drzemki w cieniu drzew. Ci, którzy nie mieli możliwości schować się przed Rżaną Babą często ukrywali się...pod krowami.

11 DŁUGA GÓRA

Długa Góra (kaszb. Długô Góra) to jedno z najbardziej malowniczych wzniesień w Gdyni. Z góry o wysokości 130,4 m n.p.m. na terenie Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego widać panoramę doliny Redy i Chylonki, rozległe wzgórze Kępy Oksywskiej, okolice wsi Kazimierz. Spacerując wzdłuż wzniesienia można dojść do dzielnicy Rumia Janowo lub nawrócić w kierunku Pustek Cisowskich.